

УДК 94(4)305-055.2.930

БРИТАНСЬКІ СЕСТРИ-МИЛОСЕРДЯ ПІД ЧАС ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ(1914–1918 рр.): ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД**Сюзанна МОТРУК***Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра всесвітньої історії,**бул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна**e-mail: syzannacom327@gmail.com**DOI: 10.15330/gal.36.223-232**ORCID: 0000-0003-4135-6137*

У науковій статті авторка досліджує діяльність британських сестер-милосердя під час Великої війни (1914–1918 рр.) крізь призму історіографічного дискурсу. При вивченні цієї проблематики використано документальні та візуальні свідчення, які стосуються травматичного, військового досвіду британок в ході Першої світової війни. Охарактеризовано участь британок в епіцентрі бойових дій на різних фронтах війни. Проаналізовано межові стани буття під час військового конфлікту, а також зазначені результати – тотальне божевілля та воєнний катастрофізм.

Гендерна площина війни досить актуальна, оскільки значна частина західноєвропейських дослідників в своїх наукових наративах звертають увагу на місце та роль жінки під час Першої світової війни. Жіноча історія періоду Великої війни у Великобританії зацікавила чимале число дослідників. Науковці оперуючи фактами та джерельними матеріалами намагались відтворити реалістичну картину воєнного часу та акцентувати свою увагу на британському жіночому досвіді.

На сучасному етапі гендерна проблематика – одна із найпопулярніших у провідних країнах світу. Про це свідчить багато факторів, зокрема відкривають гендерні студії та наукові інституції із дослідження гендерної історії. Сучасні автори по-новому підходять до цієї проблеми та показують, що даний напрямок тільки розпочинає свій розвиток в українській історичній науці.

Ключові слова: *Велика війна, сестри-милосердя, жіночий досвід війни, Велика Британія, жіноча історія, “білий-ангел”*

Постановка проблеми. Важливу роль в британській історії Великої війни займає жіночий досвід в ході військових дій. Наукова і суспільна актуальність полягає в тому, що на сьогодні тематика війни та насильства продовжує бути важливою, про це свідчать численні міжнародні конференції, симпозиуми, видання нової, актуальної наукової літератури. У буремних подіях нинішньої російсько-української війни вагому роль відіграють також жінки. Починаючи ще із 2014 р. значна частина жінок вступила до Збройних Сил України, інші ж стали допомагати в тилу: волонтерити, надавати медичну допомогу. Тому постає питання, – якою ж бачили Першу світову війну жінки у Великій Британії? Як їхній досвід вплинув на глибинну подієвість історії? Проблемою більшості досліджень можна вважати романтизацію війни. Війну не слід романтизувати, в ній немає абсолютно нічого прекрасного.

У статті пробуватимемо аналізувати науковий доробок зарубіжних та вітчизняних авторів стосовно участі британських сестер-милосердя в Першій світовій війні. Показуватимемо також основні здобутки та тенденції західноєвропейської історіографії.

Мета статті полягає в тому, щоб комплексно проаналізувати наукові та художні праці зарубіжних, вітчизняних та сучасних українських авторів, які стосуються діяльності британських сестер-милосердя під час Великої війни, а також внести власні, авторські висновки щодо цієї проблематики.

Слід акцентувати увагу на чітких цілях цієї статті: об’єктивно та різнобічно висвітлити цю тему в науковій літературі, дослідити досвід війни британських сестер-милосердя, визначити та акцентувати подальші наукові перспективи дослідження.

Існує широкий масив різноманітної літератури, яка потребує детального аналізу та творчого переосмислення. Ці питання були порушені в публіцистичних роботах, наукових статтях та монографічних виданнях. Слід відмітити, що в британській історіографічній традиції

жінка на фронті нерідко постає в образі “білого-ангела”. Такий образ був характерним для сестер-милосердя. “Без цих жінок війна б була чистою катастрофою” – зазначало британське керівництво¹. Образ сестри-милосердя супроводжував смертельно раненого солдата аж до смерті та ідентифікувався із образом білого-ангела. Жіночий досвід війни гіркий, оскільки саме сестри-милосердя писали листи до родин, в яких йшлося про те, що їхні сини чи чоловіки загинули на війні через поранення. Вони склали списки та робили статистику тих, хто загинув, хто був поранений чи пропав безвісти.

Серед доступних джерел слід насамперед виділити медичні картки, які належали сестрам милосердя із таких організацій, як “Червоний хрест” та “Жіночий допоміжний корпус королеви Олександри”². У британських архівах зберігаються медичні картки, висновки із медичних справ, медичні довідки та бланки заяв. У картках зазначено кількість вбитих, поранених та зниклих безвісти під час війни. Окрім цього акцентовано увагу на таких факторах, як: вік, стать та ініціали.

Важливим джерелом, що вміщує в собі чимало статей та вирізок із журналів про події Великої війни у Великій Британії стала Британська жіноча бібліотека. Більшість документів стосуються жінок, які були учасницями війни, а також збереглися матеріали, які стосуються жіночої емансипації у Великій Британії та присвячені боротьбі за виборчі права. У статтях розглядається місце та роль жінок у тодішньому суспільстві³. Колекція включає визнані ЮНЕСКО документи, рідкісні книги та предмети, зокрема оригінальні банери виборчого права. Більшість матеріалів датуються кінцем XIX ст. а основна увага приділяється, звісно, Великобританії⁴.

Війна стала своєрідним викликом для жінок. Тут можна застосувати та згадати концепцію відомого англійського історіографа Арнольда Тойнбі, який започаткував та виокремив концепцію “виклик-відповідь”. Війна стала швидше викликом, ніж прокляттям, вона внесла зміни, які стосувались всього: бачення себе в світі, світосприйняття, розуміння неминучого, роздумами над життям та смертю, часом та простором⁵.

Збереглися спогади відомої британської сестри-милосердя Віолетти Терстан у яких вона чутливо передала свої переживання та рефлексії: “9 грудня 1914 р. я провела найцікавіший час в своєму житті. Снаряди летіли зі швидкістю десять на хвилину. Літаки просто над нами скидали бомби щохвилини. Але незважаючи на це ми вибрались”⁶.

Під час війни виникли дієві жіночі організації. Варто, зокрема, назвати: “Медсестринський корпус першої допомоги” (“The First Aid Nursing Yeomanry”), який був заснований ще до війни у 1907 р. Едвардом Бейкером. Підготовка включала в себе: їзду верхи та основи кемпінгу. У серпні 1914 р. організацію очолювали Грейс Ешлі-Сміт та Ліліан Франклін. Учасники організації до окупації міста німцями перебували в Антверпені, а у Франції при жіночому монастирі вони створили госпіталь для поранених солдат⁷.

У 1909 р. розпочав діяти “Допоміжний загін добровольців” (“The Voluntary Aid Detachment”), де жінки-добровольці були медсестрами та працювали у госпіталях. Наприкінці серпня 1914 р. було створено “Жіночий захисний допоміжний корпус” (“The Women’s Defence

¹ Motruk, S. Activities of the Sisters of Mercy in Great Britain in the First World War. Abstracts of the reports of the 73rd International Scientific Conference on April 23. Kharkiv. 2021. P. 34–36.

² British Red Cross. Why do older images of nurses’ uniforms have a red cross? Retrieved from: <https://www.redcross.org.uk/stories/our-movement/our-history/banksy-game-changer-and-the-red-cross-emblem>

³ British Red Cross. Letters from a First World War nurse. URL: <https://www.redcross.org.uk/stories/our-movement/our-history/letters-from-a-first-world-war-nurse>.

⁴ British Red Cross. The heroic women of World War 1: a nurse’s diary. URL: <https://www.redcross.org.uk/stories/our-movement/our-history/the-heroic-women-of-world-war-1-a-nurses-diary>.

⁵ Тойнбі А. Дж. Дослідження історії: Скорочена версія томів VII–XII. Сомервелла. Київ : Основи, 1995. Т. 2. 406 с.

⁶ Thurstan V. Field Hospital and Flying Column. 1917. P. 114. URL: <https://mlpp.pressbooks.pub/worldlitshort/chapter/field-hospital-and-flying-column-violetta-thurstan>.

⁷ British Red Cross. Spanish flu: The British Red Cross’ work in the face of a global pandemic. Retrieved from: <https://www.redcross.org.uk/stories/health-and-social-care/health/coronavirus-how-the-red-cross-helped-in-the-spanish-flu-pandemic>.

Relief Corps“), а 1917 р. ініційовано виникнення Жіночого армійського допоміжного корпусу (“The Women’s Army Auxiliary Corps“). Організацію очолювала, зокрема, місіс Чалмерс Ватсон⁸.

Серед сучасних британських дослідників із даної проблематики слід виділити: Сьюзан Кінгслі Кент, Крістін Галлет, Р. Хоус, Марка Бостріджа та інших. Зокрема, історикиня Сьюзан Кінгслі Кент стверджує, що “жінки на фронті представляли війну тоном і образами помітно не схожими на ті, що були вдома“⁹.

Загалом поняття “жінка” і “наси́льство” стали центральними у дослідженнях британських вчених Р. Хоус та М. Стевенсона та інших¹⁰.

Крістін Галлетт – відома британська дослідниця періоду Великої війни. У своїй статті “Містить травму: робота медсестер під час Першої світової війни” вона розкриває аспект того, наскільки Перша світова війна посилила увагу до медицини і до місця жінок в цій сфері¹¹. Після Першої світової війни вийшла праця Карла Віппера “Вічність війни” у якій автор писав про огиду до війни значної частини людей, як про ознаку елементарного страху перед нею, про небажання брати в ній участь¹². К. Віппер вважає, що війна – це обридливий нарід культур, а її органічна прикмета вагомий чинник¹³.

Автобіографічний британський дослідник Марк Бострідж написав про спогади британської письменниці-фронтівки Віри Бріттен, як такі, що увійшли в британську культуру й пам’ять. Він також описав життя В. Бріттен у своїй праці “Віра Бріттен і Перша світова війна”. Віра Бріттен втратила під час Великої війни всіх, хто був для неї дорогим: брата, нареченого, двох найближчих друзів, яким не виповнилося і 20-ти років¹⁴. Вона залишила Оксфорд і чотири роки працювала медсестрою VAD¹⁵. Із 1913 р. Віра Бріттен регулярно вела щоденник, поки не повернулася в 1917 р. до Англії. У щоденнику вона, зокрема, описала особисті почуття і події, які відбулися з нею під час війни. Щоденник був опублікований в 1981 р. під назвою “Заповіт юності”¹⁶. Згодом, 1998 р. листи В. Бріттен часів Першої світової війни було видано книгою “Листи втраченого покоління”, що підкреслює її літературний талант: вміння висловлювати свої думки і спостереження¹⁷. У 2014 р. її спогади було екранізовано у фільмі “Заповіт юності”¹⁸.

Сучасна британська дослідниця Вів’єн Ньюман пише наукові статті та книги про британських жінок під час Першої світової війни. У 2014 р. опубліковано книгу “Ми також служили: забуті жінки Першої світової війни”, в якій вона досліджує життя жінок між 1914 та 1918 рр., розкрила внесок жінок, які зробили уможливили перемогу¹⁹. У 2015 р. опублікована інша наукова книга цієї авторки “Щоденник медсестер Великої війни” (“Nursing Through Shot & Shell: A Great War Nurse Diary“), в якій Вів’єн Ньюман перенесла читача на поля битв у Бельгії та Франції²⁰. До слова, у червні 2016 р. вийшла її праця – “Сум’яття і сльози”, яка описує історію Великої війни очима поетеси.

⁸ British Red Cross. Why do older images of nurses’ uniforms have a red cross? URL: <https://www.redcross.org.uk/stories/our-movement/our-history/banksy-game-changer-and-the-red-cross-emblem>.

⁹ Kent S.K. Gender and power in Britain, 1640–1990. London: Routledge, 1999. P. 270.

¹⁰ Hallett, C. Containing Trauma: nursing work in the First World War. Manchester : Manchester University Press, 2009.

¹¹ Віппер В. Вічність війни. *Літературно-науковий вісник*. 1924. С. 71.

¹² Bostridge, M. Vera Brittain and the First World War. The story of the Testament of Youth. London, 2014. P. 45.

¹³ Newman W. Tumult and Tears: an anthology of women’s first world war poetry. Yorkshire, 2016. 224 p.

¹⁴ Sinclair M. A Defense of Idealism. New York : Macmillan, 1917.

¹⁵ MacDonald L. The Roses of No Man’s Land. Viking, 2013. 17 s.

¹⁶ Grayzel S. Women and the First World War. London : New York, 2002. 193 p.

¹⁷ Thébaud F. Understanding Twentieth-Century Women through Women and Gender: Forty Years of *Historiography*. Clio : Women, Gender, History, 2014. 12 p.

¹⁸ Noakes L. Women in the British Army: War and the Gentle Sex 1907–1949. Routledge, 1963. P. 266–267.

¹⁹ Newman W. Tumult and Tears: an anthology of women’s first world war poetry. Yorkshire, 2016, 224 p.

²⁰ Gosling L. Great War Britain. The First World War at Home. Stroud, 2014. 17 p.

Сучасною британською дослідницею жіночої історії періоду Першої світової війни вважається Лора Фостер, яка працює на кафедрі медіа та фемінізму в університеті в Портсмуті (Велика Британія)²¹.

Дослідниця доводить, що жінки у Великобританії були максимально задіяними: працювали медичними сестрами, водіями, на заводах та фабриках. Важливою була також робота жінок на перев'язочних пунктах, де жінки рятували поранених солдат. Авторка стверджує, що після війни чоловіки могли повернутися до праці на виробництві, а жінки повинні були віддати їм робочі місця та повернутися до “хатньої” роботи²². Серед праць Лори Фостер зустрічаються також переклади спогадів жінок, які брали участь та описували Велику війну.

Можна також ознайомитись із щоденниками письменниці та сестри-милосердя Мей Синклер, які вона склала під час Першої світової війни. У своїх спогадах “Захист ідеалізму” вона згадує про перипетії життя в умовах театру військових дій²³.

Британська військова історикня Лін Макдональд у своїй книзі “Троянди нічиєї землі” описала діяльність медичних сестер у час Першої світової війни, використовує витяги із їхніх щоденників, описує діяльність медичного персоналу, якому доводилося працювати у складних умовах (зокрема в масках наповнених газом)²⁴. За підрахунками Лін Макдональд, до кінця війни під час активної служби було вбито 200 військових медсестер. У її праці, зокрема, присутні спогади сестри-милосердя Мей Синклер, якій вдалося вижити у вирі військових лихоліть²⁵.

У книзі “Троянди нічиєї землі” описано трагічну історію молодої нареченої, Фреранс Гровер. Прийшовши до свого пораненого чоловіка, рядового Альберта Гровера, вона підхопила інфекцію і померла через декілька днів. Незабаром помер її чоловік, а їх обох було поховано на військовому кладовищі в Етаплі²⁶.

Британський дослідник Ерік Тейлор у своїй книзі “Медсестра воєнного часу: Сто років від Криму до Кореї 1854–1954” описує смерть чотирьох сестер-годувальниць, які перебували в лікарні Сен-Омері під час німецького повітряного нальоту. У цій науковій праці наводиться багато історичних свідчень про порятунок та евакуацію пацієнтів під час повітряних атак²⁷.

Британська дослідниця С. Грейзел написала колективну біографію жінок різних національностей – “Жінки і Перша світова війна”. Вивчення біографій дає змогу зрозуміти емоції війни у сприйнятті окремої людини²⁸.

Очевидець подій Великої війни Ізабель Емслі Хаттон – лікарка з Единбурга, яка раніше працювала з дітьми, детально описала свій сербський досвід війни²⁹. Випробування, які вона пережила, були однозначно важкими – жінки створювали лікарні “з нуля”, в зимовий час ставили намети тощо.

Ізабель Хаттон зазначає: “За цей період свого життя ці самотивовані жінки не тільки користувалися великою свободою, але й відповідальністю. На відміну від цього, армія не поспішала визнавати цінність жінок-лікарів, неодноразово відмовляючи їм у тій же оплаті та умовах, які отримали чоловіки. Зокрема жінкам не дозволяли носити форму чи підвищуватись на посаді”³⁰.

Жіноча мілітарна проблематика знайшла своє відображення також і у французькій історіографії. Відома французька дослідниця жіночої історії Франсуаза Тебо у своїй праці “Розуміння війн ХХ ст. через жінок і гендер” зазначає, що у західній історіографії виразною є

²¹ Gosling L. Great War Britain. The First World War at Home. Stroud, 2014. 18 s

²² Gosling L. Great War Britain. The First World War at Home. Stroud, 2014. 20 s

²³ Bowser T. The story of British V.A.D. work in the Great War. London : Imperial War Museum, 1917, 300 p.

²⁴ Байдак М. Війна як виклик і можливість: українки в роки Першої світової війни. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2021. С. 22.

²⁵ Hutton I. Memories, 2008. P. 35.

²⁶ Див. *ibid.* P. 35.

²⁷ Miller A. The Vera Brittain Collection. The First World War Poetry Digital Archive, 2015.

²⁸ Letters from a lost generation: First World War Letters of Vera Brittain and four friends, 1998. London : Virago. 312 p.

²⁹ Brittain V. Testament of youth. London: Fontana, 1979. P. 10.

³⁰ *Ibid.* P. 45.

тенденція до об'єднання жіночого досвіду двох світових воєн. У її дослідженні об'єктами вивчення виступають жінки різних національностей, віку, освітнього рівня та соціальної приналежності.

Жінки мали дозволене законом право воювати лише на території Російської імперії (так званий батальйон смерті імені Марії Бочкарьової) і Великобританії (Британський допоміжний армійський корпус)³¹.

У праці німецького автора Макса Нордау "Виродження" проливається світло на біографії молодих людей, які занадто швидко постаріли, отримали психічні травми і не змогли знайти своє місце та призначення в житті. Ці молоді особи втратили цінність людського життя, і їхнє життя було віддане ідолу війни. Таким чином, автор розкрив окремі віхи повсякдення "втраченої генерації" війни³². На сучасному етапі історія повторюється – у нас формується нове покоління дітей-війни та жінок, які стають на захист своєї держави.

Праці західноєвропейських дослідників зорієнтовані на висвітлення жіночого повсякдення під час війни, втім його розуміють ширше ніж побут, харчування, традиції. Дослідники вивчають досвід жінок у контексті поведінкових моделей, ідеологій, ставлення до себе, близьких чи сторонніх людей, влади, звертають увагу на те, як війна змінила гендерні відносини, ролі чоловіків та жінок³³.

Серед сучасних українських істориків та історикинь, які займаються цією проблематикою слід виокремити львівську дослідницю Мар'яну Байдак, яка є авторкою фундаментальної монографічної праці "Війна як виклик і можливість: українки в роки Першої світової війни". Дослідниця акцентує увагу на діяльності українських жінок під час Великої війни та їхньому військовому досвіді. Згадується також участь британських жінок на фронті³⁴. До переліку досліджень цієї авторки слід внести також такі статті: "Жіночий досвід війни (на прикладі участі жінок у збройних формуваннях ЗУНР)"³⁵, "Листи з фронту і на фронт як джерело з історії Першої світової війни"³⁶, "Жінка з фронту (на матеріал особових джерел Галичини періоду Першої світової війни)"³⁷.

Також при дослідженні цієї проблематики слід звернутися до наукової спадщини української історикині Наталії Залеток, яка є авторкою наукової роботи "Жінки у суспільному і політичному житті Великої Британії (остання третина XIX ст. – 1939 р.)"³⁸. Н. Залеток також є авторкою наукових статей "Британські жінки в роки Першої світової війни"³⁹ та "Британські жінки у складі допоміжних служб в роки Другої світової війни"⁴⁰.

Дотичними до нашої проблеми є праці львівської науковиці Оксани Кісь – авторки низки наукових статей, які стосуються досліджень жіночої історії та гендеру. Зокрема слід ви-

³¹ Harrison M. The medical war: British military medicine in the First World War. Oxford University Press, 2010.

³² Байдак М. Війна як виклик і можливість: українки в роки Першої світової війни. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2021. С. 28.

³³ Ibid. С. 28.

³⁴ Healy M. Vienna and the Fall of the Habsburg Empire. Total War and everyday life in world war I. New York, 2004. 333 s.

³⁵ Noakes L. Women in the British Army: War and the Gentle Sex 1907–1949. Routledge, 1963. P. 266–267.

³⁶ Байдак М. Жіночий досвід війни (на прикладі участі жінок у збройних формуваннях ЗУНР). Івано-Франківськ: Галичина, 2014. С. 281–289.

³⁷ Байдак М. Листи з фронту і на фронт як джерело з історії Першої світової війни. *Україна-Польща історична спадщина і суспільна свідомість*. 2020. Вип.13. С. 205–223.

³⁸ Байдак М. Жінка із фронту (на матеріалах особових джерел Галичини періоду Першої світової війни). *Наукові записки. Серія: Історія*. Тернопіль, 2014. С. 191–197.

³⁹ Залеток Н. Жінки у суспільному і політичному житті Великої Британії (остання третина XIX ст. – 1939 р.): дис. канд. іст. наук / Інститут історії України НАН України. Київ, 2016. 298 с.

⁴⁰ Залеток Н. Британские женщины в годы Первой мировой войны. Genesis: исторические исследования. 2015. № 2. С. 50–65.

окремити її роботи: “Українські жінки в горнилі модернізації”⁴¹, “Жіночі обличчя війни: ключові теми та підходи у західній феміністичній історіографії”⁴² та ін. У своїх наукових дослідженнях авторка аналізує військовий досвід українок під час Другої світової війни, вивчає методи виживання жінок під час війни. Варто згадати також праці: “Українки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти”⁴³, “Жіночий досвід ГУЛАГу: стан досліджень та джерельні ресурси в українському контексті”⁴⁴.

Не менш цікавими є дослідження київської історикіні Марії Гук. У своєму дисертаційному дослідженні “Жінки України у Першій світовій війні; історіографія”⁴⁵ вона звертає свою увагу на діяльність сестер-милосердя під час військових випробувань. Робота визначається значною кількістю архівних документів та фактів.

У зв’язку із сотими роковинами закінчення Великої війни в Україні було проведено низку конференцій. У Центрі міської історії у Львові діяла виставка “Велика війна 1914 – індивідуальний та глобальний досвід”, творці якої проводили екскурсії та читали лекції, які стосувалися проблем економіки, політики, життєдіяльності жінок та дітей. Була проведена серія із трьох конференцій “Міський досвід Великої війни у Східній Європі” (2016 р.), “Множинність виходів із війни: досвід міст Східного фронту” (2018 р.), “Війни, насильства, революції в Україні (1914–1923 рр.)” (2019 р.)⁴⁶. Різний досвід жінок у роки Першої світової війни дослідники обговорювали на симпозіумі “Women and World War I”, який відбувся у Любляні та Горіції у 2017 р.

Про Велику війну світ згадав завдяки фільму британського режисера Сема Мендеса “1917”. Сюжет розгортається довкола історії двох британських солдат, яким було доручено передати наказ про скасування атаки, яка може стати катастрофою для британських сил. Жінок у фільмі зображено в традиційних образах, як таких, які страждають і втрачають⁴⁷.

Висновки. У працях вищевказаних дослідників та дослідниць проаналізовано діяльність британських сестер-милосердя під час Великої війни, розкрито особливості їхніх світоглядних уявлень, охарактеризовано специфіку їхньої діяльності та досліджено феномен участі жінок у війні. Ці дослідження викристалізували нове бачення тилового і фронтового досвіду жінок на зламі модернізації суспільства. Перша світова війна стала каталізатором для формування нових поведінкових моделей та еволюції життєвих орієнтирів для британок. Також при дослідженнях вчені орієнтуються на праці з психології, описуючи сприйняття жінками фронтової дійсності.

Наукова новизна цієї теми полягає в тому, що на основі історіографічного аналізу, з’являються нові наукові підходи щодо вивчення цієї проблематики, “піднімаються на поверхню” важливі питання, які потребують подальших досліджень. Таким чином, з’являється значний фактологічний матеріал, який може слугувати підґрунтям для подальших наукових розвідок. Війна – це не щось забуте і записане на сторінках історії ХХ століття. Війна – це не просто дати та наслідки, перемоги та поразки, війна – це перш за все досвід, і досвід не завжди хороший і для кожного різний. Жінки минулого у дивний спосіб діляться із жінками сучасного

⁴¹ Залеток Н. Британські жінки у складі допоміжних служб в роки Другої світової війни. Ч. 1. *Гілея : науковий вісник*. Київ, 2013. Вип. 73. С. 95–97.

⁴² Кісь О. Українські жінки в горнилі модернізації. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2017.

⁴³ Кісь О. Жіночі обличчя війни: ключові теми та підходи у західній феміністичній історіографії. *Жінки Центральної та Східної Європи у часи Другої світової війни: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства* : зб. наук. праць / за ред. Г. Грінченко, К. Кобченко, О. Кісь. Київ : ТОВ “Арт-Книга”, 2015. С. 15–39.

⁴⁴ Кісь О. Українки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2017. 288 с.

⁴⁵ Кісь О. Жіночий досвід ГУЛАГу: стан досліджень та джерельні ресурси в українському контексті. *Український історичний журнал*. Львів, 2016.

⁴⁶ Гук М. Жінки України у Першій світовій війні; історіографія : дис. канд. іст. наук / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2020. 299 с.

⁴⁷ Байдак М. Війна як виклик і можливість: українки в роки Першої світової війни. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2021. С. 28.

своєю хоробрістю, витримкою та героїзмом, які так необхідні нам зараз аби вистояти у нашій боротьбі.

BRITISH SISTERS OF MERCY DURING THE GREAT WAR (1914–1918): A HISTORIOGRAPHICAL REVIEW

Siuzanna MOTRUK

*Vasyl' Stefanyk Precarpathian National University,
Department of World History,
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail syzannacom327@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4135-6137*

Summary

In the scientific article, the author examines the activities of the British Sisters of Mercy during the Great War (1914–1918) through the prism of historiographical discourse. Documentary and visual evidence related to the traumatic military experience of British women during the First World War was used in the study of this issue. The participation of British women in the epicenter of hostilities on various fronts of the war is characterized. The borderline states of existence during the military conflict were analyzed, as well as the indicated results – total madness and military catastrophism.

The gender dimension of war is quite relevant, as a large part of Western European researchers in their scientific narratives pay attention to the place and role of women during the First World War.

The methodological basis of the research is based on the principles of objectivity and historicism. During the research, comparative, analytical methods and the method of gender monitoring were used. Scholarly novelty is based on the involvement of sources and historiography relating to the participation of British women (Sisters of Mercy) during the First World War. It is also important to supplement modern Ukrainian research on this issue.

Women's history of the period of the Great War in Great Britain has interested a considerable number of researchers. Working with facts and source materials, scientists tried to recreate a realistic picture of wartime and focus their attention on the British, female experience.

At today's stage, gender issues are one of the most popular in the world's leading countries. This is evidenced by many factors, in particular, the opening of gender studies and scientific institutions for the study of gender history. Modern authors approach this problem in a new way and show that this direction is just beginning its development in Ukrainian historical science.

Keywords: *Great War, Sisters of Mercy, women's experience of war, Great Britain, women's history, "white angel".*

REFERENCES

- Baidak, M. (2020). Lysty z frontu i na front yak dzherelo z istorii Pershoi svitovoi viiny [Letters from the front and to the front as a source from the history of the First World War]: Ukraine-Poland historical heritage and public consciousness. Issue 13, Lviv, P. 205–223 (in Ukrainian).
- Baidak, M. (2021). Viina yak vyklyk i mozhlyvist: ukrainky v roky Pershoi svitovoi viiny [War as a challenge and an opportunity: Ukrainian women during the First World War]. Lviv: Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, 319 p. (in Ukrainian).
- Baidak, M. (2014). Zhinka iz frontu (na materialakh osobovykh dzherel Halychyny periodu Pershoi svitovoi viiny) [Woman from the front (based on personal sources from Galicia during the First World War)]. Ternopil: Scientific notes. History series, P. 191–197 (in Ukrainian).
- Baidak, M. (2014) Zhinochy dosvid viiny (na prykladi uchasti zhinok u zbroinykh formuvanniakh ZUNR) [Women's experience of war (on the example of women's participation in the armed formations of the ZUNR)]. Ivano-Frankivsk: Halychyna, P. 281–289 (in Ukrainian).
- Bostridge, M. (2014). Vera Brittain and the First World War. The story of the Testament of Youth. London, 252 p. (in English).
- Bowser, T. (1917). The story of British V.A.D. work in the Great War. London : Imperial War Museum, 300 p. (in English).
- British Red Cross. (2020). Letters from a First World War nurse. Retrieved from: <https://www.redcross.org.uk/stories/our-movement/our-history/letters-from-a-first-world-war-nurse> (in English).

British Red Cross. (2020). Spanish flu: The British Red Cross' work in the face of a global pandemic. Retrieved from: <https://www.redcross.org.uk/stories/health-and-social-care/health/coronavirus-how-the-red-cross-helped-in-the-spanish-flu-pandemic> (in English).

British Red Cross. (2020). The heroic women of World War 1: a nurse's diary. Retrieved from: <https://www.redcross.org.uk/stories/our-movement/our-history/the-heroic-women-of-world-war-1-a-nurses-diary> (in English).

British Red Cross. (2020). Why do older images of nurses' uniforms have a red cross? Retrieved from: <https://www.redcross.org.uk/stories/our-movement/our-history/banksy-game-changer-and-the-red-cross-emblem> (in English).

Brittain, V. (1979). Testament of youth. London: Fontana, 41p. (in English).

Ilchenko, O. (2011). Hendernyi pidkhdid yak nova metodolohiia naukovykh doslidzhen v haluzi pedahohiky: heneza rozvytku [The gender approach as a new methodology of scientific research in the field of pedagogy: the genesis of development]. Poltava: Pedagogical sciences: a collection of scientific works, P. 22–30 (in Ukrainian).

Gosling, L. (2014). Great War Britain. The First World War at Home. Stroud, P. 239 (in English).

Grayzel, S. (2002). Women and the First World War. London: New York, 193 p. (in English).

Hallett, C. (2009). Containing Trauma: nursing work in the First World War. Manchester: Manchester University Press (in English).

Hallett, C. (2016). Nurse Writers of the Great War. Copyright: Manchester University Press, 144 p. (in English).

Harrison, M. (2010). The medical war: British military medicine in the First World War: Oxford University Press, 25 p. (in English).

Healy, M. (2004). Vienna and the Fall of the Habsburg Empire. Total War and everyday life in world war I. New York, 333 p. (in English).

Huk, M. (2020). Zhinky Ukrainy u Pershii svitovii viini; istoriohrafiiia [Women of Ukraine in the First World War; historiography]. Diss. candidate of historical sciences. Taras Shevchenko National University of Kyiv, 299 p. (in Ukrainian).

Hutton, I. (2008). Memories, 177 p. (in English).

Kent, S.K. (1999). Gender and power in Britain, 1640–1990. London: Routledge, 270 p. (in English).

Kis, O. (2017). Ukrainski zhinky v hornyli modernizatsii. [Ukrainian women in the crucible of modernization]. Lviv: Institute of Folklore of the National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukrainian).

Kis, O. (2017). Ukrainky v HULAHu: vyzhyty znachyt peremohty. [Ukrainian women in the Gulag: to survive means to win]. Lviv: Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, 288 p. (in Ukrainian).

Kis, O. (2015). Zhinochi oblychchia viiny: kliuchovi temy ta pidkhody u zakhidnii feministychnii istoriohrafii. [Women's Faces of War: Key Themes and Approaches in Western Feminist Historiography]. Lviv: Women of Central and Eastern Europe during the Second World War: gender specificity of experience in times of extreme violence, P. 15–39 (in Ukrainian).

Kis, O. (2016). Zhinochyi dosvid HULAHu: stan doslidzhen ta dzherelni resursy v ukrainskomu konteksti. [Women's Gulag Experience: State of Research and Source Resources in the Ukrainian Context]. Lviv: Ukrainian Historical Journal, 2016 (in Ukrainian).

Kis, O. (2012). Zhinocha istoriia yak napriamok istorychnykh doslidzhen: stanovlennia feministychnoi metodolohii [Women's history as a direction of historical research: the formation of feminist methodology]. Lviv: Ukrainian Historical Journal, P. 165–167 (in Ukrainian).

Letters from a lost generation: First World War Letters of Vera Brittain and four friends (1998). London: Virago, 312 p. (in English).

MacDonald, L. (2013). The Roses of No Man's Land. Viking, 384 p. (in English).

Miller, A. (2015). The Vera Brittain Collection. The First World War Poetry Digital Archive (in English).

Motruk, S. (2021). Diiialnist sester myloserdia u Velykobrytanii v Pershii svitovii viini [Activities of the Sisters of Mercy in Great Britain in the First World War]. Abstracts of the reports of the 73rd International Scientific Conference on April 23. Kharkiv, P.34–36 (in Ukrainian).

Newman, W. (2016). Tumult and Tears: an antology of women's first world war poetry. Yorkshire, 224 p. (in English).

Noakes, L. (1963). Women in the British Army: War and the Gentle Sex 1907–1949. Routledge 266–267 p. (in English).

Sinclair, M. (1917). A Defense of Idealism. New York: Macmillan (in English).

Thébaud, F. (2014). *Understanding Twentieth-Century Wars through Women and Gender: Forty Years of Historiography*. *Clio: Women, Gender, History*.

URL: <https://bit.ly/3KLBA8r> (date of reference: 22.02.2022) (in English).

Thurstan, V. (1917). *Field Hospital and Flying Column*. Retrieved from: <https://mlpp.pressbooks.pub/worldlitshort/chapter/field-hospital-and-flying-column-violetta-thurstan> (in English).

Vipper, V. (1924). *Vichnist viiny [Eternity of wars]*. *Literary and scientific bulletin*. 24 p. (in Ukrainian).

Zaletok, N. (2015). *Brytanskye zhenshchynu v hodu Pervoi myrovoi voynu. [British women during the First World War]*. *Genesis: historical studies*. № 2. P. 50–65. DOI: 10.7256/2409–868X.2015.2.14066. DOI: http://enotabene.ru/hr/article_14066.html (in Russian).

Zaletok, N. (2013). *Brytanski zhinky u skladi dopomizhnykh sluzhb v roky Druhoi svitovoi viiny. [British women in the auxiliary services during the Second World War. Part 1] “Gilea: scientific bulletin”* : *Collection of scientific papers*. K., Vol. 73. 95–97 pp. (in Ukrainian).

Zaletok, N. (2016). *Zhinky u suspilnomu i politychnomu zhytti Velykoi Brytanii (ostannia tretyna XX st. – 1939 r.) [Women in the social and political life of Great Britain (the last third of the 19th century – 1939)]*. Candidate's thesis. Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. K., 298 p. (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 23 червня 2022 р.